

LINGVOKULTUROLOGIYA VA FRAZELOGIYA MASALASI (O‘ZBEK VA NEMIS TILLARI MISOLIDA)

YUSUPOVA GULXUMOR

Urganch davlat universiteti,
Tarjima nazariyasi va amaliyot kafedrasida o‘qituvchisi,
gulhumor.yusupova94@mail.ru

SOBIROVA SHOHSANAM

Urganch davlat universiteti Xorijiy filologiya fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8080511>

Annotatsiya. Hozirgi zamonda frazeologizmlarni lingvokulturologiyada o‘rganish dolzarb va munozarali masalalardan hisoblanadi. Frazeologizmlarning milliy-madaniy xususiyatlarini aniqlash, farq qiluvchi, o‘xshash tomonlarini tahlil qilishda birinchi navbatda ularning kelib chiqishini o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Frazeologizmlarning aksariyati nemis tilida ham, o‘zbek tilida ham xalq tomonidan yaratilgan bo‘lib ularning muallifi aniq emas va ularning kelib chiqish manbalarini ko‘rsatish ancha mushkul. Mazkur maqolada o‘zbek va nemis xalqlari frazeologizmlari lingvokulturologik jihatdan tahlilga tortilgan.

Kalit so‘zlar. Frazeologiya, lingvokulturologiya, madaniyat, urf-odat, maqol.

Annotation. Nowadays, the study of phraseologisms in linguistic and cultural studies is one of the topical and controversial issues. In determining the national-cultural features of phraseology, analyzing their differences and similarities, it is important to study their origin first. Most of the phraseologisms were created by people both in German and Uzbek, their author is not clear and it is very difficult to show their sources of origin. In this article, the phraseologisms of the Uzbek and German peoples are analyzed from a linguo-cultural point of view.

Keywords. Phraseology, linguoculturology, culture, tradition, proverb.

Аннотация. На сегодняшний день изучение фразеологизмов в лингвокультурологии является одним из актуальных и дискуссионных вопросов. При определении национально-культурных особенностей фразеологизмов, анализе их различий и сходств важно прежде всего изучить их происхождение. Большинство фразеологизмов создано людьми как на немецком, так и на узбекском языке, их автор не ясен и очень сложно показать источники их происхождения. В данной статье фразеологизмы узбекского и немецкого народов анализируются с лингвокультурологической точки зрения.

Ключевые слова. Фразеология, лингвокультурология, культура, традиция, пословица.

KIRISH

Frazeologizmlar murakkab til hodisasi sifatida tilda so‘z (leksik-semantik birlik) va so‘z birikmalari (sintaktik birlik) orasida turuvchi birlik hisoblanadi. Ikki yoki undan ortiq so‘zdan tarkib topgan va yaxlit bir ma‘no ifodalaydigan frazeologizmlar, so‘zlar kabi tilning lug‘aviy birligidir. Frazeologizmlar birdan ortiq so‘zdan tashkil topishi bilan so‘z birikmasi yoki gap tipida bo‘lsa ham, lekin ular nutq birligi bo‘lgan bu birliklardan tamoman farqlanadi va lug‘aviy birlik sifatida ko‘p jihatdan so‘zlarga yaqin turadi.

So'zlariga xos bo'lgan juda ko'p xususiyatlar frazeologizmlarga ham xosdir. Frazeologizmlar ham, xuddi so'zlar kabi, shakl va ma'no butunligiga ega. Lingvokulturologiya va frazeologiya tilshunoslikning ikkita alohida bo'limi bo'lishiga qaramasdan bir biri bilan uzviy bog'langan fanlar hisoblanadi.

O'zbek va nemis tillari frazeologik birliklarga boy tillardan hisoblanadi. Ushbu tillardagi frazeologizmlarni o'rganish jarayonida o'zbek va nemis xalqi tarixi va urf-odatlariga doir juda ko'p qimmatli axborotlarga ega bo'lish mumkin. Xalqlarning dunyoqarashi, chuqur mantiqiy fikrlari, his-tuyg'ulari, hayot tarzi, yashab turgan muhiti, tabiiy shart-sharoiti va to'plagan hayotiy tajribalari ularning tilida o'z ifodasini topgan. Xalq badiiy tafakkurining mahsuli bo'lmish iboralar kundalik so'zlashuvda, har yerda, har qanday sharoitda ham muloqot ta'sirini kuchaytiruvchi vosita sifatida keng qo'llanib kelinmoqda. Lo'nda, muayyan qolipga tushgan, ta'sirli iboralar xalq badiiy tafakkurining boshqa na'munalaridan uzoqroq umr kechirib kelmoqda. O'zbek va nemis tillaridagi turg'un birikmalarning lingvakulturologik jihatdan tadqiq qilish dolzarb mavzulardan hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Til va madaniyatning bog'liqligi, madaniyatning tilda aks etish muammosi bilan bog'liq masalalarning metodologik asosi yaqin yillardagina boshlandi. Ularning asosi sifatida V.V.Vorobyov, V.M.Shaklein, V.N.Teliya, V.A.Maslovalarning ishlari xizmat qiladi. O'zbek tilshunoslik ilmida ham bu yo'nalishda qator ishlar olib borilmoqda.

Xususan, o'zbek tilshunosligida lingvokulturologiyaning ilmiy asoslanishi, madaniyatning tilda aks etishi kabi qator masalalarga qaratilgan dastlabki ishlar sifatida A.Nurmonovning "O'zbek tilida lingvokulturologik yo'nalish", N.Mahmudovning "Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab", N.Sayidrahimovanning "Lingvokulturologiyaning ilmiy asoslanishiga doir ayrim mulohazalar", "Lingvokulturologiyaning komponentlari" nomli maqolalarini, D.Xudoyberganovanning "Matnning atropotsentrik tadqiqi" mavzusidagi monografiyasini belgilash mumkin. Mazkur ishlarda lingvokulturologiya fanining mohiyati, predmeti va obyektini masalalari o'rganilgan.

Hozirgi vaqtda lingvokulturologiya jahon, xususan, rus tilshunosligida ham eng rivojlangan yo'nalishlardan biri bo'lib, bu borada bir qancha o'quv qo'llanmalar yaratilgan. Tilshunoslarning e'tirof etishicha, ularning orasida eng mashhuri V.A.Maslova tomonidan yaratilgan o'quv qo'llanma hisoblanadi. Shuningdek, lingvokulturologik yondoshuvdagi tadqiqotlar o'zbek tilshunosligida ham oxirgi o'n yilliklarda paydo bo'la boshladi. Masalan, Z.I.Saliyevaning nomzodlik ishi o'zbek va fransuz tillaridagi sentensiya, ya'ni axloqiy-ta'limiy harakterdagi matnlarning milliy-madaniy xususiyatlariga bag'ishlangan⁴³. R.S.Ibragimovanning nomzodlik dissertatsiyasida esa ayol konseptining o'zbek va fransuz tillarida ifodalanish yo'llari tadqiq etilgan⁴⁴.

Professor N.Mahmudovning "Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab..." nomli maqolasida lingvokulturologiya, umuman, antroposentrik paradigmaning mohiyati va bu boradagi muammolar chuqur va asosli yoritib berildi. Ushbu maqolani o'zbek tilshunosligida lingvokulturologiya haqida jiddiy mulohazalar bayon qilingan birinchi asar sifatida baholash mumkin⁴⁵. Maqolada lingvokulturologik nazariyaning shakllanishi uchun xizmat qilgan omillar, undagi asosiy tushunchalar, ularning talqinidagi har xilliklar

⁴³ Салиева З.И. Концептуальная значимость и национально – культурная специфика предложения в английском и узбекском языках: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Ташкент, 2010. – С. 25

⁴⁴ Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М., 1985. – С. 33.

⁴⁵ Mahmudov N. Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab...// O'zbek tili va adabiyoti. – Toshkent, 2012. - № 5. – B. 3 - 16

haqida juda asosli mulohazalar aytilgan. Xususan, N.Mahmudov ayni sohaning eng asosiy tushunchalaridan bo'lgan til va madaniyat haqida quyidagilarni yozadi: "Til va madaniyat deganda, ko'pincha, "nutq madaniyati" deyiladigan muammo assotsiativ holda esga tushsada, bu ikki o'rindagi madaniyatning aynanligini aslo ko'rsatmaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbek xalqi purma'no so'zga, o'git-u naqllarga boy xalq sanaladi. Ajdodlarimiz azaldan o'zining hayotiy muammolarini – mehnat mashaqqati, g'amanduhi, rohat-farog'ati, muvaffaqiyat va mag'lubiyati, rasm-rusumlari – hammahammasini maqol va matallarda, naql va barqaror iboralarda ko'zgudagidek aks ettirib keladi. Xalqning til boyligi – uning bo'yoqdor, serjilo leksikasining, frazeologiya qatlamining boyligi bilan ham o'lchanadi. O'zbek tili – ona tilimizning juda boy, ma'nodor, jozibali va rang-barangligi Navoiy zamonidayoq isbotlangan. Maqollar xalqning ko'p asrlik hayotiy tajribalari, doimiy kundalik kuzatishlar xulosasini tugal fikr tarzida qat'iy qutbiylikda ifodalar ekan, ularda har bir so'zning ma'no xilma-xilligi, iboralarning turg'unligi, shaklliy barqarorlik ustunlik qiladi. Maqollar ham xalqning milliyliigi, urf-odatlarini, asriy tajribalar natijasida chiqargan xulosalarini o'zida kas ettiruvchi xalq og'zaki ijodi namunasi sanaladi. Maqollarda ma'lum ma'noda millatning madaniyati aks etadi. Shu sababli o'zbek xalq maqollarini ham lingvokulturologiyaning obyektii sifatida tahlilga tortishga harakat qilamiz.

Frazeologik birliklarning tilda qanchalar ko'p bo'lishi, o'sha tilning imkoniyatlari shunchalik kengliginiko'rsatadi. Frazeologizmlar ya'ni maqol, matal, ideomalar xalqning o'tmishi, tarixi, an'analari, urf-odati va madaniyatini o'zida yaqqol aks ettiradi. Shu bilan birga frazeologizmlarda xalqning yorqin milliy xususiyatlari mujassam bo'ladi. Ular chuqur va boy ma'noga ega bo'lishi bilan bir qatorda, nutqqa alohida ko'rk va ta'sirchanlik bag'ishlaydi.

O'zbek tilidagi maqol va iboralarning lingvokulturologik tahlili

Bu borada lingvokulturologik obyekt bo'la oladigan maqollarni quyidagicha tahlil qilamiz:

Bir mayizni qirq kishi bo'lib yeydi. O'zbek xalqiga xos bo'lgan eng oliy xususiyatlardan biri ahillik, inoqlikdir. Bu bizga ajdodlarimizdan singgan fazilatdir. Bir mayizni qirqqa bo'lib yeyishlik, o'zi yemay o'zgaga ilinishlik xalqimizga xos bo'lgan insoniy fazilatlarga ishora qiladi. Mazkur maqolada 40 kishi umumiy ma'noda qo'llangan bo'lib, aslida 40 kishi bo'lmasada ko'pchilik degan ma'noni anglatadi.

Ona yurtiing – oltin beshiging. O'zbek tilida beshik so'zi muqaddas. Chunki, yangi tug'ilgan chaqaloqni turli odat-u irimlari bilan beshikka yotqizishadi. Tom ma'noda aytganda, beshik deganda o'zbeklar Vatanini tushunadi. Bu so'z milliy ruh bilan sug'orilgan bo'lib, lingvomadaniy birlik hisoblanadi. O'zbek millatida yurt onaga qiyoslansa, nemis xalqida vatan otaga qiyoslanadi. O'zbek tilida ona yurtim iborasi qo'llansa, nemis tilida Vaterland ya'ni ota vatan shaklida qo'llanadi. Mazkur iboralarda onava ota gender leksemalari qo'llangan.

Yaxshi gapga ham, yomon gapga ham farishta omin deydi. Davlatimizning rasmiy dini sanalgan Islomda kishi har biri daqiqada yaxshi niyatda bo'lishi kerakligi uqtiriladi. Sababi bizning har bir aytgan so'zimizga farishtalar omin deyishi mumkinligida. Agar beixtiyor sovuq nafas (niyat) qilib qo'ysag-u, unga farishta omin deb qo'ysa, holimizga voy. Shuning uchun o'tayotgan har bir daqiqamizda Ollohga shukr qilib, yaxshi narsalarni ko'zlab yashashimiz zarur. Bu qarash har birimizni qanoatli bo'lishga undaydi. Bu maqolda ana shu diniy qarash orqali xalqimizning milliy o'ziga xosligi ifodalangan.

Yaxshi mehmon osh ustida. Azal-azaldan mavjud bu maqol zamirida ham o'zbek xalqiga xos bo'lgan holat aks ettirilgan. Oila dasturxon atrofida to'planib o'tirgan paytda kimdir

kelib qolsa, unga qarata “*Yaxshi mehmon osh ustida*”, “*Yaxshi kishi osh ustida keladi*”, “*Qaynonangiz sizni juda sevar ekan*” kabi maqollarni qo‘llaymiz. Bunday holat o‘sha insonning yaxshi fazilatli ekanligidan dalolat beradi. Bu ham, albatta, xalqimizga xos bo‘lgan madaniyatning ifodasidir. Ya‘ni o‘zbek madaniyati o‘zbek tilida o‘z aksini topgan. **Yon qo‘shnim – jon qo‘shnim.** O‘zbeklarda qo‘shniga azal-azaldan katta e‘tibor va hurmat qaralgan. *Bir bolaga yetti mahalla ota-ona* kabi maqollarning ham kelib chiqishi mana shunday hurmat va e‘tiborning natijasidir. Hatto, diniy manbalarda ham agar ovqat qilsang, hidi qo‘shningnikiga yetib borsa, o‘sha ovqatdan qo‘shniga ham berish kerak deyilgan. Shundan kelib chiqqan holda, dono xalqimiz “Yon qo‘shning-jon qo‘shning” deb atashgan. Bu maqolda ana shu o‘zbekona ruh va man‘naviy qadriyat sezilib turadi.

Yosh kelsa – ishga, qari kelsa – oshga. O‘zbek xalqida qariyalarni farishtaga qiyoslashadi. Shuning uchun qarisi bor uyning parisi bor deyishadi. Shu tufayli ham qariyalar qay vaqt kelmasin, ularni hurmatlab to‘riga o‘tirgizib, oshga tortishgan. Shuning uchun yosh kelsa – ishga, qari kelsa – oshga deyishgan. Bu maqolda garchi etalon ishtirok etmagan bo‘lsada, lekin o‘zbeklarga xos milliylik ruhi sezilib turadi.

Zaifaning tushi chap. Bu maqolda o‘zbek xalqining diniy qarashlari aks ettirilgan. Chunki o‘zbekona qarashga ko‘ra ayol kishining tushi doimo chapdan keladi. Bu maqolda etalon yo‘q bo‘lsada, xalqimizga xos qarash sezilib turadi.

Non ham non, ushog‘i ham non. Dunyoda o‘zbekchalik nonga yuksak hurmatda bo‘lgan xalq bo‘lmasa kerak. Ulug‘larimiz ham “*Nonday aziz bo‘lgin*” deb duo qilishadi. Farzandlarga yoshligidan “*Nonni ushatmay ye*”, “*Nonni bosma*”, “*Nonni ko‘zingga sur*” deya tarbiya berishadi. Bularning barchasi xalqimizda nonga bo‘lgan e‘tibor, o‘zbekona qarashdan darak beradi. Chunki, bu qarashga ko‘ra, nonni qadrlamaslik, unga nisbatan isrofgarchilik yo‘qchilikka olib keladi, hatto bu gunoh ish sanaladi.

Bosh omon bo‘lsa do‘ppi topilar. Insonning yaxshi, yorug‘ kunlarga, sog‘lik, tinchlik-xotirjamlik bo‘lsa, yaxshi, yorug‘ kunlarga umidi, o‘zini taqdir ixtiyoriga topshirib tavakkal qilish ma‘nolari ifodalangan. Bosh kiyim sifatida bu yerda qalpoq, shapka, shlyapa so‘zlari emas, do‘ppi so‘zi keltirilgan. Ma‘lumki, do‘ppi o‘zbek xalqining milliy bosh kiyimi sanaladi. Shu o‘rinda lingvomadaniy birlik sifatida etalon vazifasini bajarib kelgan.

Do‘ppining ichida odam bor. Bu maqol mazmunan “Devorning ham qulog‘i bor” maqoliga o‘zaro sinonim hisoblanadi. Bu maqolning tahliliga to‘xtalsak, har bir narsani har joyda aytmaslik kerakligini uqtiradi, kishini ogohlikka xushyorlikka chorlaydi. Unda ham etalon sifatida do‘ppi so‘zi olingan.

Elakka chiqqan xotinning ellik og‘iz gapi bor. Bu maqolni eshitgan har bir inson xayoliga g‘iybatchi ayol haqida fikr yuritilgan degan o‘y keladi. Lekin bu maqol bunday ayollar haqida emas. Aslida bu maqolda xalqimizga xos bo‘lgan o‘zga millatlarda takrorlanmas xususiyat aks ettirilgan. Negaki, bir insonni ko‘rgan o‘zbek ayollari o‘sha insonning oilasi, farzandlarini, hattoki, qarindosh urug‘larining ham hol-ahvolini ham so‘raydi. Bu diniy manbalarimizda ham qayd etilgan. Chunki, musumlon kishining boshqa bir musulmon kishidan ahvol so‘rashi uning islomdagi farzi sanaladi. O‘zbek ayollarining bu xususiyatlaridan kelib chiqqan “Elakka chiqqan xotinning ellik og‘iz gapi bor” maqolida ijobiy xislat ifodalangan.

Er-xotinning urushi – doka ro‘molning qurishi. Oila muqaddas dargoh sifatida e‘zozlanadi. Lekin mana shu muqaddas dargohda ham ba‘zan ahamiyatga molik bo‘lmagan janjallar uchrab turishi hech birimizga sir emas. Ma‘lumki, janjallarning aksariyat qismi uzoq muddatli arza bilan yakun topadi. Ammo oiladagi er-xotin urushi kamdan-kam hollarda araz bilan yakunlanadi. Biroq bu arazning vaqti ma‘lum bir muddat ya‘ni doka ro‘mol qurishiga ketgan vaqt kabi qisqadir. Shuning uchun xalqimizda “Er-xotinning

urushi – doka ro‘mol qurilishi” kabi maqollar yuzaga kelgan. Ushbu maqolda etalon sifatida olingan doka ro‘mol ham milliy kiyimlarimizning tarkibiy qismi bo‘lgan bosh kiyim hisoblanadi. O‘zbek ayollari bu bosh kiyimdan turli xil marosimlarda foydalanishadi. **Hashar qildim - uy qurdim, bunda ko‘p hikmat ko‘rdim.** Hashar o‘zbek xalqiga xos bo‘lgan udum sanaldi. Ya‘ni uy ko‘tarmoqchi (qurmoqchi) bo‘lgan yoki mamalakat obodonchiligi yo‘lida qilinadigan umumxalq mehanatidir. Bizga ma‘lumki, hasharga do‘st-u birodarlar, yaqin qarindoshlar yordamga keladi. Hasharda birdamlik, ahillik kabi samimiy tuyg‘ular o‘z aksini topadi. Shuning uchun, hashar qilgan inson ko‘p hikmatlarning guvohi bo‘ladi. Ya‘ni do‘stlarining sadoqatini, mehribonligini ko‘radi. Bu maqolda etalon sifatida olingan hashar so‘zi lingvomadaniy birlik sanaladi.

Yelkasi chopon ko‘rmagan. Ko‘chma ma‘noda kambag‘al, izzat-hurmat ko‘rmagan, qudandalik bo‘lmagan, mehr-oqibat bilmagan mazmunini tashiydi. Iborada tagi-zoti past, ko‘rmaganing ko‘rgani qursin degan takabburona naql mazmuni ham bor. Cho‘pon esa xalqimizning milliy kiyimi sanaladi.

Ishtahasi karnay. O‘zbek xalqida ko‘p vaqtlardan beri qo‘llanib kelinayotgan bu ibora ishtahasi zo‘r degan ma‘noni bildiradi.

Nemis tilidagi maqol va iboralarning lingvokulturologik tahlili

Har narsaning tarixi bo‘lgani kabi maqol va matallar ham o‘z kelib chiqish tarixiga ega. Nemis tilidagi maqolning kelib chiqish tarixini nemis olimi F.Zayler chuqur o‘rgangan. U o‘zining keng hajmdagi asari bo‘lmish “Nemicha maqol ta‘limoti”ni frazeologik muommolariga bag‘ishlaydi. U maqol so‘zining kelib chiqishi haqida shunday yozadi: “Maqol o‘rta nemis tilida “Sprichwort” bo‘lgan va u “men gapiraman” ma‘nosini anglatgan. Har bir maqol haqiqiy xalq so‘zi bo‘lishi kerak. Ko‘pgina maqollar yagona makonda, xalq qatlamlarida xalqchil bo‘lib keyinchalik tez-tez shevalarda ko‘rina boshlaydi”.⁴⁶

Nemis tilidagi maqollarning kelib chiqishida asosan qadimgi german mifologiyasi o‘z ta‘sirini ko‘rsatgan. Bundan tashqari xalqning din haqidagi qarashlari, ularning dostonlari afsonalari asosida ham maqollar shakllana borgan. Xalq yaratgan maqollar albatta qandaydir vazifani bajarishga xizmat qiladi. Ya‘ni maqollarda xalqning orzu-umidlari, armonlari, vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik kabi hislatlar mujassamlashgan bo‘ladi. Ana shunday ijobiy xislatlarni o‘zida mujassamlashtirgan maqollarning ijtimoiy-siyosiy va tarbiyaviy ahamiyati katta bo‘ladi. Shuning uchun maqollar kishilarning, ayniqsa yoshlarning ongini o‘stirishda, ularni to‘g‘ri, rostgo‘y, mehnatsevar, mard, oliyanob, matonatli bo‘lishga o‘rgatadi, kishida eng yaxshi insoniy fazilatlarni shakllantiradi.

Nemis madaniyatiga xos ranglar bilan bog‘liq iboralar

Nemis madaniyatida qizil va qora ranglar azaldan salbiy ma‘noga ega. Bu ranglar o‘lim, motam va umidsizlikni ifodalaydi. Bu ranglar Yevropada salbiy qabul qilingan.

Schwarzer Tag. (So‘zma so‘z **qora kun**) Bu ibora muvaffaqiyatsiz kun degan ma‘noda ishlatiladi.

Ein schwarzer Freitag (So‘zma so‘z **qora juma**) omadsiz, baxtsiz juma degan ma‘noni anglatadi. Bu ibora zamirida sodir bo‘lgan haqiqiy voqea yotadi 1869-yil 24-sentyabr juma kuni ko‘plab nemis sarmoyadorlari bankrot bo‘lishgan va mol-mulkidan ajralishgan. Shu voqeadan keyin ushbu ibora paydo bo‘lgan.

Rote Zahlen. (So‘zma so‘z **qizil raqamlar**) Ushbu ibora ham salbiy ma‘noni anglatadi. U yo‘qotishlarni ko‘rsatuvchi ma‘lumotlarni beradi ya‘ni qarzlarni, defitsit kabi.

⁴⁶ Imyaminova Sh.S. Nemischa-o‘zbekcha maqol va matallar lug‘ati. Toshkent, MUMTOZ SO‘Z, 2013. 5b.

Schwarze Zahlen. (Soʻzma soʻz: *qora raqamlar*) Bu iborada qora soʻzi oʻzining salbiyligini yoʻqotadi va ijobiy maʼnoda ishlatiladi. Iborada daromadni koʻrsatuvchi maʼlumotlar, korxonaning daromadi haqida gapirilganda ishlatiladi.

Schwarze Kleidung. (Soʻzma soʻz: *qora kiyim*) Bu ibora nemis xalqida motam kunlari kiyiladigan libosni bildiradi bu ibora ham nemis xalqi madaniyatini koʻrsatadi.

Grünes Herz Deutschlands. (Soʻzma soʻz: *Germanyaning yashil yuragi*) Bu ibora Germaniyadagi Turyingen federal yeriga nisbatan ishlatiladi, chunki bu oʻlkada juda katta oʻrmon bor.

Grüne Weihnachten. (Soʻzma soʻz: *yashil rajdestvo bayrami*) Bu ibora qorsiz *rajdestvo bayramini* anglatadi. Agar *rajdestvo kuni qor yogʻmasa ushbu ibora qoʻllanadi.*

Weiße Ostern. (Soʻzma soʻz: *Oq pasxa bayrami*) Pasxa xristianlarning diniy bayramlaridan biri boʻlib bahor faslida nishollanadi. Agar shu kuni qor yogʻsa nemis xalqida *weiße Ostern* iborasi qoʻllaniladi.

Wer den Brei gekocht hat, der mag ihn auch essen: (Soʻzma soʻz: *Kimki boʻtqani pishirsa, uni yeyishni ham yoqtirishi kerak*) oʻzing pishirgan oshni aylanib ham, oʻrgilib ham oʻzing ich. Nemis xalqiga xos boʻlgan ushbu maqolda agar qandaydir yomon ish qilib qoʻyilsa shu qilgan ishga odamning oʻzi javob berishi kerakligi yoritilgan.

Ein Mann- ein Wort. (Soʻzma soʻz: *Bir kishi-bir soʻz*) Ushbu maqolda erkakning soʻzi bir boʻlishi haqidagi fikr yoritilgan. Bu maqolning oʻzbek tilidagi muqobil varianti, *arslon izidan qaytmas, yigit soʻzidan.*

Ein Unglück kommt selten allein – (Soʻzma soʻz: *baxtsizlik kamdan kam yolgʻiz keladi*) nemis xalqidagi ushbu maqol baxtsizlik yolgʻiz kelmsligini taʼkidlaydi. Baxtsizlik ketma-ket keladi.

Gesundheit ist das höchste Gut. Sogʻlik eng yaxshi boylik. Nemis xalqida soʻgʻlik azal-azaldan qadirlanadi, shu sababli ham ushbu maqol kelib chiqqan.

Ungeladene Gäste gehören nicht zum Feste. (Soʻzma soʻz: *taklif qilinmagan mehmon bayramga tegishli emas*) Chaqirilmagan qoʻnoq, yoʻnilmagan tayoq

Wie Sand am Meer. (Soʻzma soʻz: *dengizdagi qumdek*) (Sanoqsiz) Bu ibora nemis xalqida 1500 yildan beri mavjud. Quyidagi ibora azal-azaldan narsaning miqdorining koʻpligini ifodalashda qoʻllanadi.

Schwein gehabt. (Soʻzma soʻz: *choʻchqaga ega boʻlmoq*) Nemis xalqi orasida choʻchqa bilan bogʻliq iboralarni juda koʻp uchratish mumkin. Bu ibora omadi kulmoq, baxti kelmoq maʼnosida qoʻllanadi. Bu ibora koʻpincha qimor oʻyinlari vaqtida qoʻllanib, soʻzlashuv nutqida koʻp uchraydi.

Ein Gefühl wie Weihnachten (Ostern). (Sich freuen wie ein Kind zu Weihnachten). Soʻzma soʻz: *rajdestvo bayramidagi his.* Bu ibora rajdestvo va pasxa bayrami nemis xalqi uchun juda muhim ekanligini koʻrsatadi. Bu bayramlar Iso paygʻambarning yakshanba kuni tugʻilganligi bilan bogʻliq. Ular qarashicha bu bayramlar ham yakshanba kuniga toʻgʻri kelishi kerak deb hisoblashadi va bayramni oʻzgacha hursandchilik bilan nishollashadi.

Stark wie eine Eiche. (Soʻzma soʻz: *eman daraxtidek kuchli*). Nemis xalqida kuchli odamlar eman daraxtiga qiyoslanadi. Bu ibora oʻz tarixiga ega. Qadimgi german qabilalarida qabila oqsaqollari eman daraxtiga oʻxshatilgan, chunki qabila oqsaqolli uchun faqatgina kuchli, sogʻlom insonlar saylangan. Bundan tashqari germanlarning bir nechta shahar bayroqlarida eman daraxti taʼsviri boʻlgan. Eman kuch va dovyuraklik ramzi boʻlgan.

Wie ein Bär gesund sein. (Soʻzma soʻz: *ayiqday sogʻlom boʻlish*) Bu iborada ayiq kuchi va sogʻligi taʻsvirlangan. Ayiq kuchli hayvon shuning uchun ham u kuch-quvvat va soʻliq ramzi. Ayiq taʻsviri Berlin shahri ramzi va Elba daryosining sharqiy qismidagi 12 ta shaharning ramzi ayiqdir.

Leb woh, iss Kohl (Soʻzma soʻz: *Karam ye, yaxshi yasha*). Nemis xalqida yangi yil kelganda karam yesang, yil boʻyi kasal boʻlmasdan sogʻlom boʻlasan degan gap bor va xalq bunga juda ishonadi. Bu ham nemis xalqigagina xos boʻlgan madaniy xususiyatdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa sifatida aytish mumkinki, oʻzbek va nemis tillari frazeologik birliklarga boy tillardan hisoblanadi. Ushbu tillardagi frazeologizmlarni oʻrganish jarayonida oʻzbek va nemis xalqi tarixi va urf-odatlariga doir juda koʻp qimmatli axborotlarga ega boʻlish mumkin. Xalqlarning dunyoqarashi, chuqur mantiqiy fikrlari, his-tuygʻulari, hayot tarzi, yashab turgan muhiti, tabiiy shart-sharoiti va toʻplagan hayotiy tajribalari ularning tilida oʻz ifodasini topgan. Xalq badiiy tafakkurining mahsuli boʻlmish iboralar kundalik soʻzlashuvda, har yerda, har qanday sharoitda ham muloqot taʻsirini kuchaytiruvchi vosita sifatida keng qoʻllanib kelinmoqda. Loʻnda, muayyan qolipga tushgan, taʻsirli iboralar xalq badiiy tafakkurining boshqa naʼmunalaridan uzoqroq umr kechirib kelmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Agricola E. Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1992
2. Burger H. Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin: Erich Schmidt Verlag: 2003
3. Eckert R. Aktuelle Probleme der Phraseologie. Karl-Marx- Universität, Leipzig, 1974.
4. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Aufl. Leipzig: Bibliographisches Institut, 1982.
5. Маслова В.А Лингвакультурология. Учеб.пособие для студентов вузов. М.: Академия, 2001.
6. Телия В.Н Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвакультурологический аспекты. – М.: Школа “Языки русской культуры”, Издательство РУДН, 1996.
7. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. – Дубна: Феникс, 2005.